

Sinemanın devrimci kızı

Şimdi sizlere bir dönem filmi sunuyoruz. Hikaye, zaman zaman geçmişe de uzansa ağırlıklı olarak 1955'ten sonraki dönemi anlatmaktadır. Olayda adı geçen mekanlar, insanlar ve tarihler tamamen gerçektir.

1960'lı yılların sonları. Türkiye'de öğrenci olayları had safhadadır. Yer Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi. 68 kuşağının öğrenci liderleri 'hızlı' günlerinde. Kolej kantininde olması gereken liseli genç bir kız, üniversiteli öğrenciler arasında dikkat çekiyor: "Kolej kantininde değil daha çok Siyasal'ın kantininde. Kendimden daha büyük insanlarla başka kantinleri paylaşıyordum."

Hızlı devrimcilerin arasında

Liseli kızı bu ortama çeken ondaki devrimcilik ruhudur, isyandır, düzene karşı gelmedir. O, dayısının oğlu Savaş vasıtasıyla girdiği bu çevrede sevilen birisidir de: "Kendilerinden küçük bir kızın o kadar ilgili olmaları hoşlarına gidiyordu." Bu yıllar 'birilerinin emellerine alet' olan öğrencilerin idamlarına da tanık olur: "Bütün hücrelerimde o genç insanların öldürülüşüne isyan vardı. Deniz Gezmiş'ler idam edildiğinde iki gün kendimi eve kapamıştım."

Salkım Hanım'ın Taneleri filmi ile tekrar gündeme gelen yönetmen Tomris Giritlioğlu (Arcak)'tan bahsediyoruz. Lise yıllarında devrimci olan genç Tomris, bugün hâlâ o kuşağın 'yanlışlarında bile bir saflık olduğuna' inanmaktadır. O yıllarda herşeye tamamen kendi bulunduğu noktadan, tek yanlı bakan Giritlioğlu, bu yanını okuduğu kitaplara da yansıtmaktadır. Kendi fikir ve düşüncelerine uymayan görüş ve kitapları kaale almayan bir tavır içindedir: "O zamanlar benim inançlarım ve düşüncelerim dışında olanlarla kesinlikle görüşmezdim." Ondaki bu nokta, 1974'te önce çevirmen olarak gireceği TRT'nin 1975'te açtığı bir sınavda üç bin kişi arasından kazanan oniki kişiden birisi olunca değişecektir. TRT sınavı kazananlara bir kurs verir, kurstan sonra Tomris Giritlioğlu TRT'nin Belgesel'ler bölümüne geçer. O dairenin başında bulunan Muhsin Mete, Giritlioğlu'nun hayatında önemli değişimlere yol açar. Mete, 'onu hayatında utandıran ilk insandır.': "Muhsin Bey, hiç inanmadığım, karşısında çok durduğum ideolojiden bir insanın ne kadar kültürlü olduğunu gösterdi. Ben onun kadar okumuyordum. O hem benim ideolojime hem kendi ideolojisine ait olanları okuyordu. Ben ise tek taraflı okuyordum." Bazen bir insan tanımak okunacak onca kitaptan daha önemli rol oynar insanın hayatında. Giritlioğlu da bunu yaşamıştır.

Doğuyu geç keşfettim

Tomris Hanım, TRT'de belgesel çekmeye başlayınca Cemil Meriç'i keşfeder. Bu keşif bir dönüm noktası olur onun için. Daha önce 'ülkenin temel meselelerine dalmadan daha yüzeysel yaşadığını' düşünen Giritlioğlu bugün, 'Galiba Türkiye'yi çok iyi tanımadan bir gençlik geçirdik' dedirtecek değişime uğrar geçen sürede: "Batıyı keşfetmişim ama doğuya uzaktım." Giritlioğlu, aslında ne kadar doğulu olduğunu anlar. Yaşı 25'tir. Bu onda kendi toprağıyla ve insanıyla uzlaşma fikrini geliştirir: "Kendimi şimdi daha doğru buluyorum." Sonunda da, yönetmen olarak daha çok azınlık olsun olmasın bu toprağın üstündeki insanlarla ilgili meseleleri 'ortak kültürün sonuçları' olarak görüp beyaz perdeye aktarır. Suyun Öte Yanı ve Salkım Hanım'ın Taneleri (Bu filmdeki Durmuş tiplemesi Anadolu insanına belki biraz haksızlık etmektedir. Çünkü ya hep yiyici Durmuş ya da sürekli 'çanta taşıyan' bir Bekir vardır karşımızda ama) bu bakış açısıyla ele alınmıştır. (Buna rağmen yine bu toprağın kültürüne ait kişilerin sorunlarını aktarabilir misiniz? sorumuza Giritlioğlu, "Hayır" diyor. Çünkü "İnandığı şeyleri daha iyi anlatabileceğini düşünmektedir.")

Babası Yargıtay Başkanı

Tomris, ilk üç çocuğunu doğar doğmaz kaybettikleri için beş sene çocuk istemeyen bir ailenin 'ilk' çocuğu olduğundan şımartılır ve el üstünde tutulur. Dedesi Ahmet Arcak Türkiye ve dolayısıyla Antakya'nın ilk nakliyecilerinden birisidir. Babaannesi Cemile Hanım ise o zamanın şartlarında denemeler yazan bilinçli bir ev hanımıdır. (Tomris Hanım, Salkım Hanım'ın Taneleri filminde Durmuş'un eşi rolündeki Nimet'te biraz babaannesini anlatır.) Arcak (Şarkıcı Deniz Arcak'la Tomris Hanım aynı ailedendir) ailesi oldukça kalabalıktır. Üç hala ve iki amcanın bir arada yaşadığı aile Tomris Hanım'ın babasının İstanbul'a okumaya gitmesi ile 'dökülmeye' başlar. Baba Ali Arcak, İstanbul'da hukuk eğitimi alır. Sonrasında ise Yargıtay Başkanlığı'na kadar yükselir. Beşinci Hukuk Dairesi Başkanlığı yapar. Bunun öncesinde sürekli yer değiştiren bir devlet görevlisidir. 1945'te hayatını birleştirdiği Adanalı orta halli bir ailenin kızı Sakine (Günaydın) Hanım'la evliliğinden doğacak Tomris de, bu Anadolu gezilerinin Konya Kadınhanı durağında 1955'te doğar. (Ailenin diğer çocuğu Başar, Opaş'ın genel müdürlüğünü yapmaktadır.) Uzun süre tek çocuk olması sebebiyle itina ile büyütülen Tomris, babaannesinin de etkisiyle bu yaşlarda okumaya başlar. Çok kitap okumasının temelinde bir de doktor tavsiyesi yatmaktadır. Küçük Tomris altı yaşında iken bir trafik kazası geçirince bir gözü şaşı kalır. Doktor 'reçetede' bir gözünü kapatarak okumayı önerir ona. Çok okuması da onda yaşlılarına bile anne veya ablalık muamelesi yapmasına yol açar: "Hiç bir zaman yaşlılarımla bir yerde buluşamadım. Temel sorunum o oldu galiba. Bu nedenle yaşamı da tam çocuk gibi yaşayamadım."

Mutlu bir çocukluk dönemi geçiren Tomris, tam bir babakız ilişkisi yaşar. Babasının onun üzerindeki etkileri daha fazladır. İlkokul üçüncü sınıfa kadar Ceyhan'daki Sakarya İlkokulu'nda okuyan küçük Tomris, sonra babasının

Ankara'ya tayin edilmesi ile TED Ankara Koleji'ne girer. Çok çok süper bir öğrencidir: "Karnemde bir tane yedi vardı, babam gülerek çok ayıp demişti bana." Kolejin ilerleyen yıllarında yukarıda anlattığım gibi 'devrimcilik yılları' başlar.

"Bir film izledim..."

Kolejden sonra, babası onun hukukçu olmasını ister. O hukuk eğitimini sıkıcı bulunduğu için Dilbilim (İngiliz Dili ve Edebiyatı) okumaya karar verir. İkinci sınıftan itibaren felsefeden ek dersler alarak burayı da bitirir: "Dilbilim kendimi zenginleştirmek adına seçtiğim birşeydi. Asıl hedefim gazetecilikti. Masa başı iş sevmiyordum." Ona gazeteci olmayı düşündüren babasının çevresinde Bülent Ecevit'e varıncaya kadar gördüğü gazetecilerdir. Ama üniversitenin birinci sınıfının sonunda (1974) tatil için Londra'ya gider. Burada Tarkovski'nin İvan'ın Çocukları adlı filmini izleyince düşünceleri de temelden değişir: "Yönetmen olma düşüncesini bende başlatan film odur. Hayatımda deprem oldu. Bütün sevdiğim sanat dalları fotoğrafçılık, heykel, resim, edebiyat, müzik herşey vardı o filmde."

Hemen babasına okulu bırakacağına dair bir mektup yazar. Babası en azından üniversiteyi bitirmesini ister. Üniversitede de o kadar başarılıdır ki, hocalar onun üniversitede kalmasını isteyecektir ondan. Babasının dediğini yapar, üniversiteyi bitirir. Bu arada yaz aylarında da İngiltere'de kurs görür. BBC'de de iki ay staj yapar. TRT'ye girer.

Eşi de hızlı solcu

Yönetmenler Derneği üyesi olan ve çok hızlı düşündüğü için kendini 'ifade özürü' olarak değerlendiren (halbuki gayet iyi konuştuk) Giritlioğlu, kendi filmlerini sinemada izleyemeyen birisi. Çok vefalı olduğu için halen TRT'de olduğunu söyleyen Giritlioğlu, 1977'de, yine o yılların hızlı solcularından Aycan Giritlioğlu ile evlenir. Aycan Bey, o yıllarda TRT Haber Dairesi Müdürü'dür. 1971'de TRT'de muhabir iken Sıkıyönetim'in aradıkları arasında olduğu için Londra'ya kaçan Aycan Giritlioğlu, 12 Eylül'den sonra da bu sefer 101'ler hadisesiyle atılır TRT'den. 1980 sonrasında ise Nokta Dergisi Genel Yayın Yönetmenliği yapar. Aycan Bey'in annesi 12 Mart İhtilali sonrası solcu gençlerin mahkemelerine gidip onlara destek verdiği için adı Jale Ana'ya çıkan birisidir. Dedesi ise Tomris Hanım'ın anlattığına göre Girit'e gidip Rum'ların kafasını kesen paşalardandır. Aycan Bey'in kardeşi Necmettin Giritlioğlu da devrimcilik yolunda ilk öldürülenlerden birisidir. TomrisAycan çiftinin tek çocuğu olan İlgaz da 12 Eylül'den üç gün önce doğar: "O zaman Ankara Esat'ta oturuyorduk. 13 Eylül sabahı. Polisler DevGenç'li çocukları kovalıyor. Bunları kucağımda bebekle izliyorum pencereden. Eşimin ailesi de kayıinvalideme kadar darbelerden etkilenmiş insanlar. İlgaz'a çok sıkı sarıldığımı ve bunlardan biri İlgaz olsaydı diye düşündüğümü hatırlıyorum. Bu düşünce beni korkutmuştu. Gençliğimi geride bıraktım diye..." Tomris Hanım böyle düşündüğünde henüz 25 yaşındadır. Ondaki bu kırılma sonraki kuşağa da yansımıştır ona göre: "80

sonrası kuşağın çok apolitik olduğunu düşünüyorum. Belki hedeflenen buydu. Başarıldı."

Şimdi ne yapıyorlar?

Ilgaz: Bilgi Üniversitesi'nde sinema okuyor.

Aycan: Senaryo yazıyor.

Tomris: Halen yönetmenliğe devam ediyor. Yine bir dönem filmi olacak henüz senaryo aşamasındaki 67 Eylül Olayları'nı beyaz perdeye aktarmaya çalışıyor.

son

email: ckalyoncu@hotmail.com

2000-01-15

Muhabir: Cemal A. Kalyoncu
